

Adil Geçiş, Dirençlilik ve İklim Adaleti Kavramlarının Kesişim Noktaları

Ayşegül Kanbak¹

Özet

Son yıllarda iklim değişikliğiyle mücadele kapsamında geliştirilen azaltım ve uyum politikaları, yalnızca çevresel hedeflerle sınırlı kalmayarak, giderek artan biçimde toplumsal eşitlik ve adalet kaygılarını da içeren bir çerçeveye doğru genişlemektedir. Bu bağlamda adil geçiş, dirençlilik ve iklim adaleti kavramları, hem akademik literatürde hem de politika yapım süreçlerinde öne çıkan temel referans noktaları hâline gelmiştir. Ancak bu kavramlar çoğu zaman birbirinden bağımsız biçimde ele alınmakta; bu durum iklim politikalarının toplumsal boyutlarını kavramada parçalı ve sınırlı yaklaşımların ortaya çıkmasına yol açmaktadır.

Bu kitap bölümü, adil geçiş, dirençlilik ve iklim adaleti kavramlarının kesişim noktalarını inceleyerek, bu üç yaklaşımın iklim politikalarının geliştirilmesi sürecinde nasıl bütüncül bir analitik çerçeve sunabileceğini tartışmayı amaçlamaktadır. Bölüm, adil geçişin düşük karbonlu ekonomilere yönelirken ortaya çıkan toplumsal maliyetlerin adil paylaşımına odaklandığını; dirençliliğin iklim şokları ve belirsizlikler karşısında toplumsal ve kurumsal uyum kapasitesini ön plana çıkardığını; iklim adaletinin ise dağıtımsal, usule ilişkin ve tanıma temelli adalet boyutlarıyla bu süreçlerin etik ve normatif zeminini güçlendirdiğini ortaya koymaktadır. Bu üç kavramın kesişiminde şekillenen adil dirençlilik yaklaşımı, iklim eylemini yalnızca teknik bir uyum ya da ekonomik dönüşüm süreci olarak değil, toplumsal eşitlik, katılım ve dayanışma ilkeleri temelinde yeniden düşünmeyi mümkün kılan bütüncül bir perspektif sunmaktadır. Bölüm, bu kavramsal çerçevenin iklim politikalarının sosyal boyutlarını görünür kılmada ve daha kapsayıcı, adil ve sürdürülebilir politika tasarımlarının geliştirilmesinde önemli bir katkı sağlayabileceğini ileri sürmektedir.

1 Doç.Dr., Batman Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, akanbak@gmail.com, Orcid ID: 0000-0002-4556-3582

1. Giriş

İklim değişikliği, günümüzde yalnızca çevresel bir sorun olmanın ötesinde, toplumsal eşitsizlikleri derinleştiren ve ekonomik ile siyasal yapıları dönüştüren küresel bir kriz olarak ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle, iklim değişikliğini anlamak ve bu krize yanıt geliştirmek, çevresel boyutlarının yanı sıra ekonomik, toplumsal ve siyasal yönleriyle birlikte ele alınmasını gerektiren çok boyutlu bir yaklaşımı zorunlu kılmaktadır. İklim değişikliğinin olağanüstü karmaşıklığı ve geniş kapsamlı etkileri, etkili uyum stratejilerinin tasarlanabilmesi için farklı araştırma disiplinleri, yönetim düzeyleri ve toplumsal aktörler arasında güçlü entegrasyon ve işbirliği ihtiyacını ortaya koymaktadır.

Son yıllarda, iklim değişikliğine ilişkin uluslararası anlaşmalar ve yerel politika çerçeveleri, çevresel sürdürülebilirliğin yanı sıra sosyal eşitlik ve adalet kaygılarını da içermeye başlamıştır (Newell ve Mulvaney, 2013). Bu gelişmeyle birlikte, Adil Geçiş (Just Transition), Dirençlilik (Resilience) ve İklim Adaleti (Climate Justice) kavramları, hem akademik literatürde hem de politika oluşturma süreçlerinde giderek daha fazla tartışılan ve yönlendirici referans noktaları haline gelen kavramsal çerçeveler olarak öne çıkmaktadır (Diedrich, 2024; Raub vd., 2023). Bu üç kavramın kesişim noktalarına odaklanan araştırmalar, iklim politikalarının yalnızca çevresel risklerin azaltılmasını değil, aynı zamanda toplumsal adaletin tesisini de hedeflemesi gerektiğini ortaya koymaktadır (Ramaswami vd., 2023).

Bununla birlikte, adil geçiş, dirençlilik ve iklim adaleti kavramlarının politika geliştirme süreçlerinde bütüncül bir biçimde nasıl hayata geçirildiğine dair önemli bilgi boşlukları devam etmektedir (Cairney vd., 2023; Diezmartínez ve Gianotti, 2022). Mevcut çalışmalar çoğu zaman bu kavramları birbirinden bağımsız ele almakta ya da bir boyutu diğerinin önüne çıkarmakta, bu da parçalı yaklaşımların ortaya çıkmasına yol açmaktadır.² Ayrıca, ekonomik büyüme, sosyal koruma ve çevresel sürdürülebilirlik arasındaki dengenin nasıl kurulacağı konusundaki tartışmalar sürmekte; kimi politikalar ise topluluk katılımı ve iklim adaletinin usule ilişkin boyutlarını göz ardı etmektedir (Klingler vd., 2025;). Bu eksiklikler, etkisiz politika uygulamalarına ve iklim geçişleri sırasında toplumsal eşitsizliklerin artmasına neden olabilmektedir (Cavallo vd., 2024). Dolayısıyla bu tartışmaların ele alınması, adil iklim sonuçları üretmeyen “sahte çözümlerden” kaçınmak için kritik önem taşımaktadır (Bainton vd., 2021). Bu doğrultuda çalışmanın temel araştırma sorusu şudur: *Adil geçiş, dirençlilik ve iklim adaleti kavramlarının*

2 Bu tür çalışma bilgileri için literatür taraması bölümüne bakınız.

kesişimi, iklim politikalarının geliştirilmesi sürecinde nasıl bütüncül bir analitik çerçeve sunabilir?

Bu çalışma, söz konusu kavramların birlikte okunabileceği bir analitik çerçeve geliştirmeyi tartışmayı amaçlamaktadır. İnceleme, adil geçiş, fosil yakıtlardan düşük karbonlu ekonomilere adil bir geçiş olarak tanımlamakta; işçilerin hakları ve toplumsal eşitlik ilkelerini merkeze almaktadır (McCauley, 2023). Dirençlilik, sosyal-ekolojik sistemlerin adalet boyutlarını gözeterek iklim şoklarına uyum sağlama kapasitesi olarak ele alınmaktadır (Raub vd., 2023). İklim adaleti ise dağıtıcı, usule ilişkin ve tanımaya dayalı boyutlarıyla dezavantajlı grupların adil muamele görmesini ve karar alma süreçlerine katılımını güvence altına almaktadır (Schlosberg, 2007). Bu kavramsal çerçeve, kapsayıcı ve etkili iklim politikalarının geliştirilmesinde bu üç kavramın karşılıklı bağımlılığını vurgulamakta ve çalışmanın temel çıkış noktasını oluşturmaktadır. Bu çalışma, mevcut literatürde ayrı ayrı ele alınan adil geçiş, dirençlilik ve iklim adaleti kavramlarını birlikte değerlendirmeyi ve aralarındaki kavramsal bağlantıları görünür kılmayı hedeflemektedir. Bu çerçevede, izleyen bölümde adil geçiş, dirençlilik ve iklim adaleti kavramlarına ilişkin mevcut literatür ayrıntılı biçimde incelenecek; bu kavramların kuramsal kökenleri, ortak temaları ve farklılaşan yönleri tartışılacaktır.

2. Literatür Taraması

İklim politikalarının adil geçiş, dirençlilik ve iklim adaleti kesişiminde ele alınması, son yıllarda akademik literatürde giderek daha fazla tartışılan bir alan haline gelmiştir. Bu üç kavramın bütünleştirilmesi, farklı coğrafi bağlamlarda ve politika ölçeklerinde değişen biçimlerde ele alınmakta; kavramsal yaklaşımlardan uygulamalı örnekler kadar geniş bir yelpazede incelenmektedir. Bu çalışmanın literatür taraması, bu alanda güncel bilgi birikimini sentezlemeyi, mevcut boşlukları belirlemeyi ve söz konusu kavramların bu birbiriyle ilişkili kavramların politika çerçevelerine nasıl entegre edildiğine dair kapsamlı bir anlayış sunmayı amaçlamaktadır.

Cairney vd. (2023), adil geçiş, dirençlilik ve iklim adaletinin kuramsal entegrasyonunu ele almış; ancak usule ilişkin adalet boyutunda önemli boşluklar bulunduğunu ve politika idealleri ile uygulamalar arasında önemli farklar olduğunu ortaya koymuştur. Cotta (2024) ise çevresel ve sosyal hedefleri bir araya getiren eko-sosyal politika entegrasyonunu tartışarak Avrupa Birliği politikalarında vatandaş katılımını ve telafi edici önlemlerin önemini vurgulamıştır. McCauley (2023), Cañizares vd. (2024) ve Newell vd. (2021) gibi çalışmalar adil geçişin yalnızca ekonomik yeniden yapılanma süreci değil; aynı zamanda dağıtım, usule ilişkin ve tanıma dayalı adalet

boyutlarını kapsayan bütüncül bir çerçeve olduğunu ortaya göstermektedir. Bu yaklaşım, iklim adaletini parçalı kaygılardan ziyade sistemik ve dönüştürücü bir mesele olarak ele alan kuramsal bir kaymayı işaret etmektedir.

Bu üç kavramın kesişimi üzerine yapılan bazı araştırmalar, kavramları kısmı ya da orta düzeyde bütünleştirmiştir. Örneğin Diedrich (2024), dirençlilik ve çevresel adaletin değerlendirme çerçevesinde birleştirildiğini; ancak tanıma boyutunun sınırlı kaldığını belirtmiştir. Benzer şekilde Klingler vd. (2025), düşük karbonlu konut ve sosyal adalet bağlamında orta düzey entegrasyonu ele alırken, enerji yoksulluğuna dikkat çekmiş; artan maliyetler ve eşitsizlikler nedeniyle politika etkinliğinin sınırlı olduğunu ortaya koymuştur.

Nguyen ve Leichenko (2022), kentsel planlama kapsamında iklim adaleti ile dirençlilik arasında güçlü bir kavramsal bağ kurmuş; topluluk öncülüğünde planlama ve taban örgütlenmesini kritik unsurlar olarak öne çıkarmıştır. Benzer biçimde Sze ve Yeampierre (2017), adil geçiş iklim adaletini dirençlilik perspektifleriyle bütünleştirerek çevresel adalet örgütleri aracılığıyla aktif topluluk katılımını vurgulamıştır. Córdova vd. (2022) ise tanıma ve dağıtımsal adalet boyutlarını öne çıkarırken, aktivist perspektifleri merkeze alması ve daha kapsayıcı politika entegrasyonuna çağrı yapmıştır.

Nordik bağlamda yapılan araştırmalar, adil yeşil dönüşümün sosyal adalet ve yeşil ekonomiyle ilişkilerini incelenmiştir. Cedergren vd. (2022), paydaş katılımının bölgesel politika süreçlerine yansımalarını tartışmış ve sosyal eşitliğin politika etkinliğiyle doğrudan bağlantılı olduğunu göstermiştir. Pucheta vd. (2021) ise emek-çevre gerilimlerine odaklanarak, işgücü piyasasındaki kırılganlıkların altını çizmiş ve politika etkinliğinin emek hakları ile çevresel hedefler arasındaki dengeye bağlı olduğunu vurgulamıştır. Ciplet (2022), azaltım-uyum ikiliğinin ötesine geçen bir iklim yönetişimi çerçevesi sunarak adalet ilkelerini altı yönetim sütununa entegre etmiştir. Bu yaklaşım, çok düzeyli iklim yönetişimi sayesinde politika etkinliğinin artırılabilirliğini göstermektedir. Raub vd. (2023) ise Just Resilience Index aracılığıyla adaletin dirençlilik planlamasına açık biçimde entegre edildiğini, ancak kentler arasında adalet entegrasyonunun dengesiz olduğunu tespit etmiştir.

Mevcut literatür, adil geçiş, dirençlilik ve iklim adaleti kavramlarının giderek daha fazla kesiştiğini, ancak bu bütünleşmenin çoğunlukla sınırlı düzeyde kaldığını göstermektedir. Araştırmalar, farklı bağlamlarda adaletin belirli boyutlarına (örneğin dağıtımsal veya usule ilişkin adalet) ağırlık verildiğini, ancak bu boyutların birbirleriyle bütünleşik biçimde ele alınmadığını ortaya koymaktadır. Ayrıca, politika ölçekleri arasında uyum eksikliği ve topluluk katılımının yetersizliği, adalet ilkelerinin somut politika

uygulamalarına aktarılmasını güçleştirmektedir. Bu bulgular, kavramsal çerçeveler arasındaki ilişkilerin hâlâ parçalı kaldığını ve uygulamada dönüştürücü bir bütünlükten uzak olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla bu çalışma, söz konusu boşlukları dikkate alarak, adil geçiş, dirençlilik ve iklim adaletinin kesişiminde bütüncül ve karşılıklı bağımlılığa dayalı bir analiz perspektifi geliştirmeyi amaçlamaktadır.

3. Kavramsal Çerçeve

3.1. Adil Geçiş

“Geçiş” ya da “dönüşüm” kavramı, günümüzde hükümetlerin düşük karbonlu bir geleceğe yönelik siyasi söylemlerinde giderek daha fazla yer bulmaktadır. Adil geçiş kavramının kökenleri 1970’lerde ABD’ye dayansa da, 1990’larda ABD ve Kanada’daki iki kimya sektörü sendikasının çalışmalarıyla açık bir biçimde gündeme gelmiştir (Stevis ve Felli, 2015). Kavramın en erken versiyonu, kimya, madencilik ve enerji üretimi nedeniyle kirletilmiş bölgelerin etkilerini azaltmak amacıyla oluşturulan Superfund programına atıfla, “İşçiler için Süperfon (Superfund for Workers)” olarak adlandırılmıştır (Mazzocchi, 1993). 1997’de Petrol, Kimya ve Atom İşçileri Sendikası (OCAW), doğrudan “adil geçiş” çağrısı yapan bir karar kabul etmiştir. Bunu takiben, 2000 yılında Kanada İşçi Kongresi (CLC) bu konuda kapsamlı bir eylem programı benimsemiş (Bennett, 2007) ve 2007’de Britanya İşçi Sendikaları Kongresi (TUC) kendi “adil geçiş” gündemini açıklamıştır (TUC, 2008).

Adil geçiş kavramı, son yıllarda çevre konusunun küresel sendikal gündeminin önemli bir parçası haline gelmiştir. Kavram yalnızca küreselleşmekle kalmamış; başlangıçta belirli tehlikeli sektörlerle (örneğin bazı kimyasal ürünler ve asbest) odaklanmasının ötesine geçerek, giderek tüm ekonomiyi kapsar hale gelmiştir. Ancak, küresel sendika örgütlerinin adil geçişe dair yaklaşımları ve yorumları arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır. Bu farklılıklar, hem örgütlerin konumlanışlarını hem de daha geniş siyasal ekonomi bağlamındaki siyasal tercihlerini yansıtmaktadır (Stevis ve Felli, 2015).

Adil geçiş kavramı, ilk olarak çevresel düzenlemeler nedeniyle iş kaybıyla karşı karşıya kalan çalışanların çıkarlarını savunmaya yönelik bir yaklaşım olarak ortaya çıkmıştır. Ancak zamanla etkilenen toplulukların ve diğer paydaşların çıkarlarını da içine alacak şekilde genişlemiş; farklı adalet kavramlarını ve kapsayıcı, katılımcı karar alma gibi usul adaleti unsurlarını da kapsar hale gelmiştir. Bugün adil geçiş, yalnızca iş dünyasına yönelik bir talep değil, düşük karbonlu ve sürdürülebilir ekonomilere yönelirken “kimseyi geride

bırakmama” ilkesini merkezine alan küresel bir vizyonu ifade etmektedir (UN-DESA, 2023). Kavram, zaman içinde genişleyerek iklim değışikliğı bağlamında kullanılmaya başlanmıştır. Bu genişlemenin temelinde, iklim değışikliğinin insanlar üzerindeki eşitsiz etkileri ile karbon emisyonlarını azaltmaya yönelik girişimlerin (örneğin fosil yakıt tesislerinin kapatılması, yenilenebilir enerjinin yaygınlaştırılması) de toplumsal eşitsizlikler yaratma potansiyeli bulunmaktadır. Bu nedenle, enerji yoksulluğı, enerji güvensizliğı ve iklim değışikliğini hem mevcut hem de gelecek nesiller için adil bir biçimde ele almak, kavramın merkezinde yer almaktadır.

2015 yılı, kavramın uluslararası iklim gündeminde öne çıkışını hızlandırmıştır. Paris Anlaşması’nda adil geçişin açık biçimde yer alması ve ILO’nun “Herkes İçin Çevresel Açından Sürdürülebilir Ekonomilere ve Toplumlara Adil Geçişe Yönelik Kılavuz İlkeleri”ni yayınlaması, adil geçiş enerji dönüşümünün hem ilkesel hem de pratik çerçevesini çizen önemli bir yaklaşım haline getirmiştir (Akgül vd., 2024).

Newell ve Mulvaney(2013), adil geçiş şöyle tanımlar: “Toplumu daha düşük karbonlu bir geleceğe yönlendirme çabalarının şu iki grup için eşitlik ve adalete dikkat edilerek desteklenmesi gerekir: güvenilir enerji kaynaklarına erişimi olmayıp enerji yoksulluğı içinde yaşayanlar ile geçim kaynakları fosil yakıt ekonomisine bağımlı olanlar.” Bu bağlamda adil geçiş, dünya net sıfır karbon emisyonuna ilerlerken daha adil sonuçlar elde etmeyi, iklim eyleminin faydalarını en üst düzeye çıkarmayı ve çalışanlar ile toplumlar üzerindeki olumsuz etkileri en aza indirmeyi amaçlamaktadır. Bu nedenle, adil geçiş yalnızca sektörel dönüşüme değil; enerji yoksulluğı, erişilebilirlik ve temel kamu hizmetlerinin güvence altına alınmasına da odaklanır.

Literatürde kavram farklı yorumlarla ele alınmaktadır. Örneğın, ITF (2010),adil geçiş toplumdaki güç dengesiyle ilişkilendirerek radikal bir yorum ortaya koyar. Bu yaklaşım, düşük karbonlu ekonomiye geçiş için ekonominin “demokratik planlamasını”, teknoloji üretiminin toplumsallaştırılmasını ve mevcut fosil yakıt kaynaklarının “kamusal mülkiyetini ve demokratik denetimini” savunmaktadır. Son olarak, Wang ve Lo (2021) adil geçiş tartışmalarının yoğunlaştığı beş ana tema belirlemiştir:

1. Emek odaklılık
2. Çevre, iklim ve enerji adaleti için entegre bir çerçeve
3. Sosyo-teknik geçiş teorisi
4. Yönetişim, strateji ve toplum algısı
5. Katılımcı ve kapsayıcı adalet anlayışı

Bu temalar, adil geçiş tartışmalarının çok katmanlı yapısını ortaya koymaktadır. Kavramın ilk çıkış noktası emek ve istihdam odaklı yapısı daha sonraları çevre-iklim-enerji adaletinin entegrasyonu, yönetim ve katılım mekanizmalarının güçlendirilmesi ve sosyo-teknik dönüşümlerin toplumsal boyutlarını da kapsayan bir yapıya evrilmiştir. Bu gelişmeler, adil geçişin yalnızca ekonomik dönüşümün sosyal maliyetlerini hafifletmeye yönelik bir politika aracı olmaktan çıkıp, giderek kapsayıcı, adalet temelli ve çok düzeyli bir dönüşüm paradigması haline geldiğini göstermektedir.

Günümüzde adil geçiş, enerji sistemlerinden üretim ilişkilerine, kent planlamasından iklim yönetişimine kadar geniş bir yelpazede eşitlik, katılım ve dayanışma ilkeleriyle yeniden tanımlanmaktadır. Bu bağlamda, adil geçişin başarısı, yalnızca düşük karbonlu ekonomilere geçişin teknik boyutuna değil, aynı zamanda bu dönüşümün toplumsal dirençlilik kapasitesini güçlendirme yeteneğine de bağlıdır. Dolayısıyla, adil geçişin kuramsal gelişimi, dirençlilik ve iklim adaleti kavramlarıyla etkileşim içinde düşünülmesi gereken bütüncül bir yaklaşımın temellerini oluşturmaktadır.

3.2. Dirençlilik

Her ne kadar dirençlilik kavramı hâlâ gelişmekte olan bir kavram olsa da, tanımları konusunda genel bir uzlaşa bulunmaktadır. Kavram, 1970'lerin başında doğrusal olmayan ekosistem dinamiklerini anlamak ve bunu doğal kaynak yönetimine uygulamak amacıyla sistem ekolojisi literatüründe ortaya çıkmıştır. 1990'larda ise özellikle doğal kaynaklara bağımlı topluluklarla ilişkili olarak toplumsal boyutları ve kurumsal yapıları da kapsayacak şekilde genişlemiştir (Berbés-Blázquez, vd., 2017).

Ekolojik dirençlilik, bir sistemin alternatif bir denge durumuna geçmeden önce absorbe edebileceği bozulma düzeyi olarak tanımlanmaktadır (Holling, 1996). Bu kavram, tek bir denge durumunun varlığına dayalı önceki anlayışa karşıt olarak geliştirilmiş; sistemlerin şoklara dayanabilme, kritik ilişkileri sürdürebilme ve birden fazla kararlı durumu koruyabilme gözlemlerinden türemiştir (Holling, 1973). Başka bir deyişle, dirençlilik bir sistemin değişim ve belirsizlik karşısında ayakta kalma, öğrenme ve yeniden yapılanma kapasitesini açıklamak için geliştirilmiştir. Kavram yalnızca "dirençlilik" halini değil, aynı zamanda esneklik, yenilik ve dönüşüm potansiyelini de içermektedir.

Bir sistemin ortaya çıkan bir özelliği olarak tanımlanan sosyo-ekolojik dirençlilik, üç boyut üzerine oturtulmuştur (Carpenter vd., 2001; Folke, 2006):

1. Sistemin hâlâ çekim alanı içinde kalarak absorbe edebileceği bozulma miktarı
2. Sistemin öğrenme ve uyum sağlama kapasitesi
3. Sistemin kendi kendini örgütleyebilme derecesi

Dirençlilik aynı zamanda dönüştürülebilirlik olarak da tanımlanmakta; yani bir sosyo-ekolojik sistemin mevcut durumundan arzu edilen bir yörünge üzerinden alternatif bir duruma geçişi yönetebilme kapasitesine karşılık gelmektedir (Folke vd., 2010). Bu nedenle, dirençliliğin güncel formülasyonları, bir sistemin arzu edilen özelliklerini koruyabilmesi için başa çıkma (coping), uyum sağlama (adapting) ve dönüşme (transforming) süreçleri arasındaki etkileşime dikkat çekmektedir.

Dirençliliğin inşasına ilişkin literatürde ise bir dizi ilke ortaya konmuştur. Bu ilkeler, farklı bağlamlarda dirençliliği artırmaya yönelik politika ve uygulamalara yön vermektedir. En sık atıf yapılan ilkeler şunlardır (Walker ve Salt, 2006; Biggs vd., 2015):

1. Çeşitliliği artırmak
2. Yedeklilik oluşturmak
3. Bağlantısallığı güçlendirmek
4. Yavaş değişkenleri yönetmek
5. Geri beslemeleri yönetmek
6. Sosyo-ekolojik etkileşimleri dikkate almak
7. Katılımı artırmak
8. Öğrenme ve deneme-yanılma için fırsatlar sağlamak
9. Çok merkezli yönetişi teşvik etmek

İlkeler arasında örtüşmeler bulunmakla birlikte farklı düzeylere gönderme yapmaktadır. İlk üçü (çeşitlilik, yedeklilik, bağlantısallık) bir sistemin yapısal özellikleriyle ilgilidir; sonraki üçü (yavaş değişkenler, geri beslemeler, sosyo-ekolojik düşünme) karmaşık sistemlerin işleyişine odaklanır; son üçü (deneme-yanılma, katılım, çok merkezli yönetim) ise yönetim ve yönetim boyutlarını öne çıkarır (Walker ve Salt, 2006). Bu ilkeler, dirençliliği yalnızca ekolojik bir özellik olarak değil, aynı zamanda kurumsal ve toplumsal bir kapasite olarak kavramsallaştırmaya olanak tanımaktadır. Böylece dirençlilik, çevresel şoklara yanıt vermenin ötesinde, toplumsal uyum, eşitlik ve adalet ilkeleriyle bütünleştiğinde daha kapsayıcı bir dönüşüm yaklaşımına

dönüşmektedir. Bu yönüyle dirençlilik kavramı, sonraki bölümde ele alınacak olan iklim adaleti tartışmalarıyla doğrudan kesişmektedir.

3.3. İklim Adaleti

İklim adaleti üzerine evrensel bir uzlaşıya varılmış tek bir tanım bulunmamakla birlikte, kavram pek çok disiplinin kesişiminde yer alan kapsayıcı bir çerçeve işlevi görmektedir. Çevresel adalet kavramından türeyen iklim adaleti, iklim değişikliğine ilişkin sorumlulukları, etkileri, riskleri ve tepkileri adalet perspektifinden incelemeye olanak sağlayan kuramsal, analitik ve pratik bir alan olarak tanımlanmaktadır (Voltolini, 2025). İklim adaleti, iklim değişikliğine en az katkıda bulunanların bu değişikliğin etkilerinden en fazla zarar gördüğünü kabul eder ve iklim krizine yönelik yüklerin, risklerin ve faydaların adil biçimde paylaşılması gerektiğini savunur (Sovacool, vd., 2019).

Bu çerçevede iklim adaleti, adaletin farklı boyutlarını içermektedir: dağıtımsal (distributive), usule ilişkin (procedural), tanıma temelli (recognitional) ve düzeltici (corrective) adalet (Kuehn, 2004).

3.3.1. Dağıtımsal Adalet

İklim değişikliğinde dağıtımsal adalet, sorumlulukların, etkilerin ve risklerin insanlar ve toplumlar arasında eşitsiz biçimde dağılmasını inceler. Barrett (2013), bunu “çifte eşitsizlik (double inequality)” olarak tanımlar: iklim krizine en az katkı yapanlar, en büyük zararları görmektedir. Servet, toplumsal cinsiyet, sınıf, etnik köken gibi faktörlere bağlı olarak bu etkiler farklılaşır (Sultana, 2022). Dağıtımsal adalet aynı zamanda kuşaklararası eşitlik ilkesini içermektedir. Bu ilke, bugünün ihtiyaçlarını, gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılama yeteneğini tehlikeye atmadan karşılamayı zorunlu kılmaktadır (Kuehn, 2004).

3.3.2. Usule İlişkin Adalet

Usul adaleti, karar alma süreçlerinde eşit temsil, katılım ve şeffaflık ilkelerini öne çıkarır. Bu ilke karar alma sürecinin tüm ilgili paydaş gruplarını kapsaması gerektiğini; bu grupların tanınması, katılımlarına izin verilmesi gerektiğini ve kararlardan doğan etkilerin dengeli bir biçimde paylaşılması gerektiğini vurgular. Usule ilişkin adalet, kararların kim tarafından, hangi araçlarla ve kimin adına alındığına, ayrıca bu süreçlere kimlerin dahil edildiğine odaklanır. Temel amacı, kararlardan etkilenen birey ve toplulukların sürecin tüm aşamalarına etkin biçimde katılımını güvence altına almaktadır (Kuehn,

2004). Bu yaklaşım, yalnızca kararların sonuçlarına değil, aynı zamanda süreçlerin kendisine de odaklanarak adaletin uygulanabilirliğini güçlendirir.

İklim adaleti literatürü, iklim değişikliğinin özellikle soruna yönelik çözüm süreçlerinden dışlanan toplulukları ve toplumları orantısız biçimde etkilediğini vurgulamaktadır (McCauley ve Heffron, 2018; Newell vd., 2021). Bu bağlamda, çevresel karar alma süreçlerinin çoğu zaman uzman merkezli ve çıkar gruplarına dayalı biçimde ilerlemesi, kaynaklara ve siyasi güce sahip aktörleri, düşük gelirli topluluklar ve azınlık gruplar karşısında avantajlı konuma getirmektedir (Kuehn, 2004). Young, (2002) bu durumu şu şekilde özetler: Bir karar, etkilerinden etkilenen herkesin karar alma sürecine katılım hakkı olduğunda ve kararın sonucunu etkileme gücü bulunduğunda meşru kabul edilebilir. Hukuk ve dirençlilik üzerine literatürde yer alan birçok araştırma, dağıtım adaleti ile usul adaleti arasında nedensel bir bağ olduğunu, dolayısıyla dağıtım adaleti olmadan usul adaletinin elde edilemeyeceğini ileri sürmektedir (Fraser, 1997).

3.3.3. Düzeltici Adalet

Düzeltici adalet, hukuk alanında kullanılan “adalet” kavramıyla en yakın ilişkiye sahip adalet türlerinden biridir. Literatürde kimi zaman usule ilişkin veya dağıtımsal adaletin bir alt boyutu olarak değerlendirilir (Bulkeley vd., 2013). Bununla birlikte, kavram kimi çalışmalarda onarımcı adalet olarak da adlandırılmakta ve haksızlıkların giderilmesiyle toplumsal dengeyi yeniden kurmayı amaçlayan bir yaklaşım olarak ele alınmaktadır (Trimmel vd., 2024).

Bu adalet anlayışı iki temel ilkeye dayanmaktadır (Kuehn, 2004):

1. Kural ihlali durumlarında, ihlalde bulunanların cezalandırılması yoluyla başlangıçtaki eşitliğin yeniden tesis edilmesi ve haksız kazancın engellenmesi
2. Zarar görenlerin telafisi, yani bir başkasının eylemi sonucunda ortaya çıkan zararların —bu eylemler yasa ihlali oluştursun ya da oluşturmaması (örneğin çevre suçu gibi), giderilmesi gerektiği anlayışı

Bu yönüyle düzeltici adalet, normatif bir çerçeve sunar: geçmişteki haksızlıkların onarılması ve yapısal dengesizliklerin giderilmesi yoluyla tüm taraflar için adil ve dengeli sonuçların sağlanmasını hedefler. Böylece düzeltici adalet, iklim politikalarında tarihsel sorumluluk ve zararların tazmini tartışmalarını yönlendiren temel bir etik çerçeve sunmaktadır.

3.3.4. Tanıma Adaleti

Tanınma adaleti, iklim politikalarının ve programlarının, etkilenen tüm grupların kültürlerini, değerlerini ve yaşam koşullarını adil biçimde dikkate almasını gerektirir. Bu adalet türü, özellikle yerli halklar, kadınlar, azınlıklar ve düşük gelirli topluluklar gibi grupların deneyimlerinin görünür kılınmasını hedefler (Whyte, 2011). Bu bağlamda tanıma adaleti, hem katılım süreçlerinin yeniden yapılandırılmasına hem de kurumsal pratiklerin dönüşümüne katkı sunmaktadır.

Bu dört boyut, iklim adaletinin yalnızca sonuçlara ilişkin bir eşitlik anlayışı değil, aynı zamanda süreç, temsil ve tarihsel sorumluluk temelli bütüncül bir adalet anlayışı sunduğunu göstermektedir. Böylece iklim adaleti, hem adil geçişin etik zeminini hem de dirençlilik politikalarının meşruiyetini güçlendiren bir normatif çerçeve haline gelmiştir.

4. Kesişim Analizi

İklim adaleti, dirençlilik ve adil geçiş kavramları, farklı kuramsal kökenlerden beslenmekle birlikte, günümüzün sosyo-ekolojik krizlerini anlamak ve bu krizlere yanıt geliştirmek açısından birbirini tamamlayan kavramsal çerçeveler sunmaktadır. İklim adaleti, iklim krizinin neden olduğu eşitsizliklerin dağılımsal, usule ilişkin ve tanınmaya dayalı boyutlarını görünür kılarak adil sonuçlar ve meşru süreçler talep eder. Dirençlilik, bu eşitsizliklerin içinden geçen toplulukların değişen koşullara uyum sağlama öğrenme ve dönüşme kapasitelerine odaklanır. Adil geçiş ise bu iki yaklaşım arasında bir köprü kurarak, düşük karbonlu ekonomiye geçişin yalnızca teknik bir dönüşüm değil, aynı zamanda toplumsal olarak adil bir yeniden yapılanma süreci olması gerektiğini vurgular.

Bu üç kavramın kesişimi, iklim politikalarının yalnızca emisyon azaltımı ya da risk yönetimiyle sınırlı kalmaması; aynı zamanda katılım, eşitlik ve dirençlilik ilkelerini birlikte gözetten bütüncül bir yaklaşım geliştirmesi gerektiğini göstermektedir. Böylece adil geçiş, dirençlilik ve iklim adaleti arasındaki etkileşim, iklim eyleminin hem çevresel hem toplumsal sürdürülebilirliğini güçlendiren ortak bir normatif zemin oluşturmaktadır.

4.1. Adil Geçiş ve İklim Adaleti

Adil geçiş ve iklim adaleti kavramları, özellikle enerji politikalarının toplumsal etkileri bağlamında kesişmektedir. İklim değişikliğiyle yüzleşmek, enerji üretimi ve tüketiminde köklü dönüşümler yapılmasını gerektirir. Bu dönüşüm süreci, yalnızca teknolojik bir geçiş değil, aynı zamanda sosyal adaletin yeniden tanımlanması anlamına gelmektedir. Adil geçiş, iklim

politikalarının toplumsal bedellerinin adil biçimde paylaşılmasını hedefleyen uygulamaya dönük bir çerçeve sunarken; iklim adaleti, bu dönüşümün etik ve normatif temelini oluşturur. Dolayısıyla iki kavram, enerji sistemlerinin dönüşümünde hem *nasıl* hem de *kimin için* sorularına birlikte yanıt verir (Heffron ve McCauley, 2018).

4.2. Dirençlilik ve İklim Adaleti

İklim dirençliliği, dirençlilik kavramının en yeni gelişmelerinden biridir. IPCC (2019), kavramı şu şekilde tanımlanmaktadır: “Toplumsal, ekonomik ve çevresel sistemlerin tehlikeli bir olaya ya da eğilime karşı koyabilme kapasitesi; aynı zamanda uyum sağlama, öğrenme ve dönüşme kapasitesini de koruyabilme yeteneği.” Bu tanım, dirençliliğin temel unsurları olan uyarlanabilirlik (adaptivity) ve esneklik (flexibility) ilkelerine dayanmaktadır. Bu ilkeler, karmaşık sistemlerin —örneğin ekosistemlerin, toplumların, kültürlerin veya kentlerin—bir çok veya stres faktörü karşısında sistemin temel işlevlerini yitirmeden, etkileşim biçimlerini dönüştürerek varlıklarını sürdürebilmesini mümkün kılar.

Günümüzde dirençlilik, pek çok iklim uyum politikasına yön veren bir bir politika yönelimi hâline gelmiştir (Fitzgibbons ve Mitchell, 2019). Ancak dirençlilik, adalet boyutu göz ardı edildiğinde, yeni eşitsizlikler yaratma potansiyeli taşır. İklim değişikliği riskleri, etkileri ve sorumlulukları toplumlar arasında eşitsiz ve orantısız biçimlerde dağılmaktadır. Bu nedenle, yalnızca dirençliliğe odaklanmak yeterli değildir. Dağıtımsal adalet ilkesi gözetilmediğinde mevcut kırılganlıklar derinleşebilir ve yeni adaletsizlikler ortaya çıkabilir.

Eleştirel dirençlilik literatürü, bu nedenle dağıtımsal adaletin dirençlilik politikalarına entegre edilmesi gerektiğini savunmaktadır. “İklim açısından dirençli” bir toplumun sağladığı faydalar, farklı sosyal grupların kırılganlıkları gözetilerek geniş ve adil bir biçimde paylaşılmalıdır. Ayrıca, dağıtımsal adalet yalnızca mekânsal değil, aynı zamanda zaman boyutuna da sahiptir. Dirençlilik ayrıca yalnızca mekânsal değil, zamansal (kuşaklar arası) bir boyuta da sahiptir. Çünkü dirençlilik, sistemlerin gelecekteki değişimlerle başa çıkma kapasitesini hedefler; bu nedenle gelecek kuşakların yalnızca adil uyum süreçlerinin yararlanıcıları değil, aynı zamanda bu süreçlerin etkin aktörleri olarak görülmesi gerekir (Raub vd., 2023).

Adaletin bir diğer boyutu olan tanınma, marjinalize edilmiş toplulukların deneyimlerinin ve farklılıklarının görünür kılınmasını gerektirir. Topluluklar arasındaki cinsiyet, yaş, göçmenlik veya etnik farklılıklar dikkate alınmadığında, “adil dirençlilik” hedefi eksik kalır (Whyte, 2011). Bu nedenle dirençlilik

yaklaşımları, iklim etkilerine eşitsiz maruz kalmayı ve uyum kapasitesindeki farkları hesaba katmalı; kimsenin geride bırakılmamasını garanti etmelidir (Coolsaet ve Néron, 2020).

Dirençlilik merkezli yaklaşımlar bazen telafi edici adalet meselelerini ihmal edebilir. Çünkü dirençlilik düşüncesi genellikle mevcut şoklara yanıt vermeye odaklanırken, bu şokların yapısal ve tarihsel nedenlerini göz ardı edebilir (Táíwò, 2022; Cañizares vd., 2024). Oysa onarımcı ve cezalandırıcı adalet ilkeleri, geçmişteki zararlardan sorumlu aktörlerin hesap verebilirliğini sağlar. Táíwò'nun (2022) önerdiği yaklaşıma göre, yüksek sera gazı (GHG) salımına sahip ülkeler ve sektörler, düşük salım yapanların uyum eylemlerini finanse etmekle yükümlü olmalıdır (Füssel, 2010). Böylece iklim dirençliliği, yalnızca risklere yanıt verme değil, aynı zamanda sorumluluk ve tazmin ilkelerini de içeren bir adalet anlayışıyla güçlenir.

Bu bağlamda, iklim dirençliliği ve iklim adaleti karşılıklı olarak birbirini tamamlayan iki çerçevedir. IPCC, 2022 (AR6), eşitliği iklim dirençli toplumların temel taşı olarak vurgulamaktadır. Güncel dirençlilik yaklaşımları, dağıtımsal, usule ilişkin, tanıma ve telafi edici adalet ilkelerini bütünleştirerek, hem iklim risklerindeki hem de temsil ve katılımındaki eşitsizlikleri azaltmayı hedeflemektedir. Avrupa'daki İklim ve Sağlık Gözlemevi (European Climate and Health Observatory, 2021) gibi girişimler, bu ilkelerin pratik uygulamalarını göstermekte; sosyo-ekolojik dönüşümlerde eşitliği ve kapsayıcı uyumu güvence altına alan politika modelleri geliştirmektedir.

Sonuç olarak, iklim dirençliliği ve iklim adaleti arasındaki kesişim, adaletin yalnızca sonuçlarla değil, aynı zamanda süreçlerle de ilgili olduğunu göstermektedir. Eşitlik, hesap verebilirlik ve temsil ilkeleriyle güçlendirilen bir dirençlilik anlayışı, sürdürülebilir ve toplumsal olarak meşru iklim uyum stratejilerinin ön koşuludur.

4.3. Adil Geçiş ve Dirençlilik

Karbon azaltımına yönelik çabalara bağlı olarak gelişen adil geçiş kavramı, günümüzde iklim politikalarının yerleşik unsurlarından biri haline gelmiştir. Ancak son yıllarda dikkatler, gezegenin sınırları içinde iklim açısından dirençli ekonomiler ve toplumlar inşa etme hedefiyle bağlantılı, yeni ancak ilişkili bir kavrama — adil dirençlilik (just resilience) — yönelmektedir (Diedrich, 2024). Tıpkı iklimin azaltımına yönelik politikalar gibi, iklim uyumuna yönelik politika ve önlemler de toplumun tüm kesimlerine eşit biçimde fayda sağlamaz. Bu önlemler, uygulandıkları ekonomik ve sosyal bağlama bağlı olarak dağıtımsal sonuçlar doğurabilir. İnsanların gelir kaynakları, geçim biçimleri, mülkiyet hakları ve yaşam koşulları; ulusal, bölgesel ya

da küresel ölçekte uygulanan iklim uyum politikalarından farklı düzeylerde etkilenmektedir (Raub vd., 2023). Ayrıca, toplumdaki tüm gruplar iklim uyumu ve azaltım politikalarının tasarımına ve uygulanmasına eşit biçimde katılma veya etki etme gücüne sahip değildir.

Dolayısıyla, iklim uyumu süreçlerinde eşitlik ve adalet ilkeleri dikkate alınmadığında, yeni eşitsizlikler ortaya çıkabilir ve mevcut olanlar derinleşebilir; bu durum da arzu edilen dönüşümlerin gerçekleşmesini engeller (Táíwò, 2022; Füssel, 2010). Adil dirençlilik kavramı, hem iklim değışikliğinin hem de uyum politikalarının toplum üzerindeki asimetrik etkilerini kabul eder ve iklim dirençliliğine adil ve hakkaniyetli biçimde ulaşmanın, iklim uyumunun getirdiğı faydaların eşit dağılımı açısından zorunlu olduğunu vurgular (Diezmartínez ve Gianotti, 2022).

Bu anlayış, geleneksel adil geçiş yaklaşımının, adil dirençlilik çabalarıyla birlikte ele alınması gerektiğini göstermektedir. Başka bir deyişle, düşük karbonlu ekonomilere geçişin yalnızca azaltım politikalarına odaklanması yeterli değildir; aynı zamanda iklim uyumunun toplumsal boyutlarını da içermesi gerekir. Bu bütüncül yaklaşım, Avrupa Birliğı'nin İklım Değışikliğine Uyum Stratejisi (European Commission, 2021) tarafından da desteklenmektedir. Strateji, adil ve kapsayıcı uyumun hem riskleri azalttığını hem de sosyal eşitlik ile dayanıklılığı güçlendirdiğini vurgular. Sonuç olarak, adil geçiş ve adil dirençlilik kavramları birlikte ele alındığında, iklim eyleminin hem dönüştürücü hem de kapsayıcı bir nitelik kazanması sağlanır. Bu birliktelik, enerji ve iklim politikalarının teknik yönlerini toplumsal adaletle bütünleştirerek, sürdürülebilir dönüşümün etik, sosyal ve kurumsal meşruiyetini güçlendirir.

5. Üçlü Kesişim – Adil Dirençlilik Yaklaşımı

Adil geçiş, dirençlilik ve iklim adaleti kavramları, farklı kuramsal geleneklerden doğmakla birlikte, günümüzde iklim politikalarının sosyal boyutlarını bütüncül biçimde değerlendirmeyi mümkün kılan bir ortak zemin oluşturmaktadır. Bu üç kavramın kesişiminde şekillenen adil dirençlilik yaklaşımı, iklim eylemini yalnızca teknik bir uyum ya da ekonomik dönüşüm süreci olarak değil, toplumsal eşitlik, dayanışma ve dönüşüm kapasitesi üzerine kurulu normatif bir çerçeve olarak ele almaktadır (Ciplet, 2023; Diedrich, 2024).

Adalet, politika karar alma bağlamında ele alındığında, genellikle prosedürel ve dağıtımsal adalet kavramları üzerinden tanımlanmaktadır. Prosedürel adalet, politika karar alma sürecinin girdilerine odaklanırken; dağıtımsal adalet bu süreçlerin ortaya çıkardığı sonuçları ve etkilerin nasıl

paylaşıldığını ifade etmektedir. Prosedürel adalet, bir karar alma sürecinin tüm ilgili paydaş gruplarını kapsamasını; bu grupların tanınmasını, sürece katılımına olanak tanınmasını ve etkilerin dengeli bir biçimde dağıtılmasını gerektirir (Tyler vd., 1997). Prosedürel adalet, bir karar alma sürecinin tüm ilgili paydaş gruplarını kapsamasını; bu grupların tanınmasını, sürece katılımına olanak tanınmasını ve etkilerin dengeli bir biçimde dağıtılmasını gerektirir (Fraser, 2013). Karar alma süreçlerine geniş bir temsil yelpazesinin dâhil edilmesi (Pieraccini, 2019), dışsal kapsayıcılığı güçlendirirken (Young, 2002), tüm bireylerin hem karar alma hem de uygulama süreçlerine anlamlı katılımının sağlanması temel bir gerekliliktir (Agyeman ve Evans, 2003). Bununla birlikte, içsel dışlanma kavramı, kapsayıcılığın tek başına etkin katılımı garanti etmediğine işaret eder. Bu nedenle, tüm katılımcıların seslerinin duyulabilmesi ve farklı grupların görüşlerinin eşit ağırlıkta değerlendirilebilmesi için gerekli kaynaklara ve kapasitelere sahip olmalarının sağlanması önemlidir (Breil vd., 2021).

Bu bağlamda adil dirençlilik, iklim politikalarının kentlerde yalnızca teknik uyum stratejileri olarak değil, adalet, katılım ve eşitlik temelinde yeniden düşünülmesini gerektiren bütüncül bir yaklaşım olarak öne çıkmaktadır.

5.1. Adil Dirençliliğin İlkeleri

Literatürde, iklim uyum politikalarının uygulanmasında adil dirençlilik ilkelerinin nasıl dâhil edilebileceğine rehberlik edebilecek birtakım ilkeler tartışılmaktadır. Adil dirençliliği tanımlayan bazı temel ilkeleri şöyle sırlamak mümkündür (Ceolotto, vd., 2025);

1) Adil dirençlilik politikaları, kırılgan grupları koruyacak şekilde tasarlanmalıdır. Politika yapımcıların, (i) dirençlilik kavramının ne anlama geldiğine ve (ii) karşı karşıya kalınacak toplumsal kırılganlıklara ilişkin açık ve net bir anlayışa sahip olmaları temel bir gerekliliktir (Breil vd., 2021).

2) Planlama, uygulama ve izleme süreçlerine toplumsal grupların geniş ölçüde dâhil edilmesi hedeflenmelidir (Pieraccini, 2019).

3) Yalnızca geniş katılımın sağlanması değil, aynı zamanda tüm katılımcıların tanınması; tartışılan konuyu anlayabilmelerinin sağlanması; görüşlerini ifade edebilmeleri ve nihayetinde kararın sonucunu etkileyebilmeleri için gerekli koşulların oluşturulması gerekmektedir (Pieraccini, 2019; Breil vd., 2021).

4) Adil dirençlilik politikaları, politika önlemlerinin yüklerini ve faydalarını toplumsal gruplar arasında eşit bir biçimde dağıtmalıdır. Tüm topluluklar, iklim değişikliğinin ve buna bağlı politika uygulamalarının olumsuz etkilerinden korunmalı; olumlu etkiler ise toplumsal bir yanlılık

içermemelidir. Asgari düzeyde, bu politikalar mevcut toplumsal eşıtsizlikleri ve kırılğanlıkları derinleştirmemelidir (Breil vd., 2021).

5) Adil dirençlilik politikaları, ne belirli bir alanda ne de bölgeler ya da kuşaklar arasında yeni kırılğanlıklar yaratmamalıdır. Dahası, bu politikaların temel amacı riski azaltmak olmalı; riski ve kırılğanlığı bir topluluktan başka bir topluluğa yeniden dağıtmak olmamalıdır (Breil vd., 2021).

6) Tüm ilkelere uyulsa dahi, belirsizlik unsuru tamamen ortadan kalkmaz ve bazı durumlarda geriye dönük etkiler gözlemlenebilir. Ancak politika yapıcılar, adil dirençlilik kapsamında servet yeniden dağıtımının yalnızca araçlardan biri olduğunu göz önünde bulundurmalıdır. Diğer araçlar arasında yeniden beceri kazandırma, rehabilitasyon ve fiziksel ile psikolojik iyilik hâlinin geliştirilmesi yer almaktadır (Ceolotto, vd., 2025).

6. Sonuç

Bu kitap bölümü, adil geçiş, dirençlilik ve iklim adaleti kavramlarının kesişiminde şekillenen adil dirençlilik yaklaşımını, iklim politikalarının sosyal boyutlarını bütüncül biçimde değerlendirmeye imkân tanıyan kavramsal bir çerçeve olarak ele almıştır. Bu çerçevenin, iklim politikalarının sosyal boyutlarını bütüncül bir şekilde değerlendirmeye uygun olması açısından önemli olduğu düşünülmektedir. İklim krizinin yalnızca çevresel bir sorun değil aynı zamanda toplumsal eşıtsizlikleri derinleştiren, kırılğanlıkları yeniden üreten ve mevcut güç ilişkilerini görünür kılan çok katmanlı bir kriz olduğu dikkate alındığında, bu üç yaklaşımın birlikte düşünülmesi kaçınılmaz görünmektedir.

Çalışmada ortaya konulduğu üzere, adil geçiş kavramı, düşük karbonlu ekonomilere yönelirken ortaya çıkabilecek toplumsal maliyetlerin adil biçimde paylaşılmasına odaklanmakta; özellikle emek, istihdam ve geçim kaynakları üzerindeki etkilerin altı çizilmektedir. Ancak adil geçiş, genellikle azaltım politikalarıyla sınırlı kaldığında, iklim krizinin uyum boyutunda ortaya çıkan eşıtsizlikleri yeterince ele alamamaktadır. Bu noktada dirençlilik kavramı devreye girmektedir. Dirençlilik yaklaşımı, iklim şokları ve belirsizlikler karşısında sistemlerin uyum, öğrenme ve dönüşüm kapasitelerine odaklanarak bu boşluğu doldurma potansiyeline sahiptir. Ne var ki dirençlilik, adalet boyutuyla bütünleştirilmediğinde, mevcut kırılğanlıkları derinleştirme ve yeni eşıtsizlikler üretme riski taşımaktadır.

Bu durumda iklim adaleti, dağıtımsal, usule ilişkin, tanıma ve düzeltici adalet boyutlarıyla hem adil geçişin etik temelini hem de dirençlilik politikalarının meşruiyet zeminini güçlendiren bütüncül bir normatif çerçeve sunmaktadır. Çalışma, iklim adaletinin yalnızca politika çıktılarıyla değil,

aynı zamanda karar alma süreçleriyle ve temsil mekanizmalarıyla doğrudan ilişkili olduğunu göstermektedir. Karar alma süreçlerine anlamlı katılımın sağlanmadığı, kırılgan grupların tanınmadığı ve tarihsel sorumlulukların göz ardı edildiği durumlarda, iklim politikalarının adil ve sürdürülebilir sonuçlar üretmesi mümkün görünmemektedir.

Bu üç yaklaşımın kesişiminde geliştirilen adil dirençlilik çerçevesi, iklim eylemini teknik bir uyum ya da ekonomik dönüşüm sürecinin ötesine taşıyarak, toplumsal eşitlik, katılım ve dayanışma temelli normatif bir perspektif sunmaktadır. Adil dirençlilik, dirençliliğin “kimin için” ve “hangi bedellerle” inşa edildiğini sorgulamakta; iklim uyumunun faydalarının ve yüklerinin toplumsal gruplar arasında adil biçimde dağıtılmasını zorunlu kılmaktadır. Aynı zamanda, yeni politikaların mevcut eşitsizlikleri derinleştirmemesi ve yeni kırılganlıklar yaratmaması gerektiğini vurgulayarak, iklim politikalarının dönüştürücü potansiyelini güçlendirmektedir.

Bu bağlamda, adil geçiş, dirençlilik ve iklim adaletini birbirinden bağımsız kavramlar olarak değil, karşılıklı bağımlılık içinde ele alınması gereken bütüncül bir analitik çerçeve olarak tartışmasının daha işlevsel olduğu düşünülmektedir. Bu yaklaşım, iklim politikalarının tasarım ve uygulama süreçlerinde yalnızca emisyon azaltım hedeflerine değil; katılım, temsil, eşitlik ve toplumsal dirençlilik kapasitesinin güçlendirilmesine de odaklanılması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak, adil dirençlilik yaklaşımı, iklim krizine verilen yanıtların hem çevresel hem de toplumsal açıdan sürdürülebilir olabilmesi için güçlü bir kavramsal zemin sunmaktadır. Bu çerçeve, özellikle kentler ve yerel yönetimler açısından, iklim uyum ve dönüşüm politikalarının adalet temelli biçimde yeniden düşünülmesine önemli katkılar sağlayabilir.

Kaynakça

- Agyeman, J. ve Evans, T.(2003). Toward just sustainability in urban communities: Building equity rights with sustainable solutions. *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 590(1): 35–53.
- Akgül, O.,Baş, D.,Aşık, G.,Özenç,B. ve Şahin, Ü.(2024). Türkiye’de Adil Geçiş Algısı Ve Politikalar Yerel Vaka Çalışmaları: Yatağan Ve Çan, İstanbul Politikalar Merkezi, Sabancı Üniversitesi.
- Bainton, N., Kemp, D., Lèbre, E., Owen, J. R., ve Marston, G. (2021). The energy-extractives nexus and the just transition. *Sustainable Development*, 29(4), 624–634. <https://doi.org/10.1002/sd.2163>
- Barrett, S.(2013). Local level climate justice? Adaptation finance and vulnerability reduction, *Global Environmental Change*, 23(6), 1819-1829.
- Bennett, D. (2007). Labour and the environment at the Canadian Labour Congress: The story of convergence. *Just Labour: A Canadian Journal of Work and Society*, 10, 1–7.
- Berbés-Blázquez, M., Mitchell, C.L., Burch, S.L. *et al.* Understanding climate change and resilience: assessing strengths and opportunities for adaptation in the Global South. *Climatic Change* 141, 227–241 (2017). <https://doi.org/10.1007/s10584-017-1897-0>
- Biggs, R., Schlüter, M., & Schoon, M. L. (Eds.). (2015). *Principles for Building Resilience: Sustaining Ecosystem Services in Social-Ecological Systems*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Breil, M., Zandersen, M., Pishmisheva, P., Branth Pedersen, A., Romanovska, L., Coninx, I., Rogger, M. ve Johnson, K. (2021). 'Leaving No One Behind' in Climate Resilience Policy and Practice in Europe. European Topic Centre on Climate Change impacts, Vulnerability and Adaptation (ETC/CCA) Technical. paper 2.
- Bulkeley, H. A., Carmin, J., Castán Broto, V., Edwards, G. A. S., ve Fuller, S. (2013). Climate justice and global cities: Mapping the emerging discourses. *Global Environmental Change*, 23(5): 914-925.
- Cairney, P., Timonina, I. ve Stephan, H.(2023). How can policy and policymaking foster climate justice? A qualitative systematic review, *Open Research Europe*, 3:51.
- Cañizares, J. C., Copeland, S., ve Doorn, N. (2024). Embedding Justice Considerations in Climate Resilience, Ethics, Policy and Environment, 27(1): 63-88.
- Carpenter, S., Walker, B., Anderies, J.M. ve Abel, N. (2001). From metaphor to measurement: resilience of what to what?, *Ecosystems*, 4:765–781
- Cavallo, E. A., Hoffmann, B. ve Cricci, B. (2024). Assessing the distributional implications of transition policies. IDB Technical Note No. 2992.

- Cedergren, E., Tapia, C., Sánchez Gassen, N. ve Lundgren, A. (2022). Just green transition. Key concepts and implications in the Nordic Region. Nordregio discussion paper 2022:2. Stockholm: Nordregio.
- Ceolotto, S., Kakkar, P. Ve Farrell, N. (2025). "Ensuring just resilience to climate impacts: a framework for policy implementation," Papers WP806, Economic and Social Research Institute (ESRI).
- Ciplet, D. (2022). Transition coalitions: Toward a theory of transformative just transitions. *Environmental Sociology*, 8(3): 315–330.
- Coolsaet, B. ve Néron, P.Y. (2020). Recognition and environmental justice, *Environmental Justice: Key Issues*, Coolsaet, B. (Ed.) 1st ed.. Routledge, 52-63. <https://doi.org/10.4324/9780429029585>.
- Cotta, B. (2024). The eco-social aspects of the European Green Deal and the Farm to Fork. *Global Social Policy*, 25(1): 112-130.
- Córdova, T., Bravo, J.M., ve Acosta-Córdova, J.M. (2022). Environmental Justice and The Alliance for a Just Transition: Grist for Climate Justice Planning, *Journal of Planning Literature*, 38: 408 – 415.
- Diedrich, G. (2024). Evaluating local climate policy: Municipal action plans through the lens of resilience and environmental justice. *PLOS Clim* 3(9): e0000395.
- Diezmartínez, C.V ve Gianotti, A.G. (2022). US cities increasingly integrate justice into climate planning and create policy tools for climate justice, *Nature Communications*, 13, 5763.
- European Climate and Health Observatory (2022). Exposure of vulnerable groups and facilities to flooding and heat .
- Fitzgibbons, J., ve Mitchell, C.L. (2019). "Just urban futures? Exploring equity in "100 Resilient Cities", *World Development*, 122: 648-659.
- Folke, C. (2006). Resilience: the emergence of a perspective for social–ecological systems analyses. *Global Environmental Change*, 16:253–267
- Folke, C., S. R. Carpenter, B. Walker, M. Scheffer, T. Chapin, ve J. Rockstrom. (2010). Resilience thinking: integrating resilience, adaptability and transformability. *Ecology and Society* 15(4): 20
- Fraser, N. (1997). *Justice Interruptus: Critical Reflections on the "Postsocialist" Condition*. New York Routledge.
- Füssel, H. (2010). How inequitable is the global distribution of responsibility, capability, and vulnerability to climate change: A comprehensive indicator-based assessment, *Global Environmental Change*, 20(4):597-611.
- Heffron, R J. ve McCauley, D. (2018). What is the 'Just Transition'?. *Geoforum*, 88:74–77.
- Holling, C.S. (1973). Resilience and stability of ecological systems, *Annual Review of Ecology, Evolution, and Systematics*, 1–23

- Holling, C.S. (1996). Engineering resilience versus ecological resilience, *Engineering within ecological constraints*, 31–44.
- Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC). (2022). *Climate Change 2022: Impacts Adaptation and Vulnerability. Contribution of Working Group II to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change*. Cambridge University Press
- Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC). (2019). *IPCC Special Report on the Ocean and Cryosphere in a Changing Climate*. Intergovernmental Panel on Climate Change.
- ITF, Climate Change Working Group in collaboration with Lara Skinner and Sean Sweeney, Cornell Global Labor Institute (Eds.). (2010). *Transport workers and climate change: Towards sustainable, low-carbon mobility*. London: International Transport Workers' Federation (ITF)
- Klingler, M., de Fontana, F. L. M., Gerdes, D., Plöchl, J., Scherhauser, P. ve Spittler, N. (2025). Systemic impacts of low-carbon transition policies: co-designing potential leverage points to mitigate housing and energy vulnerabilities in Innsbruck. *Journal of Environmental Policy & Planning*, 27(3): 260–279.
- Kuehn, R.(2004). A Taxonomy of Environmental Justice. *Environmental Law Reporter* Vol. 30, p. 10681, SSRN: <https://ssrn.com/abstract=628088>.
- Mazzaochi, T. (1993). An answer to the jobs-environment conflict? *Green Left* (September 8). <http://www.greenleft.org.au/node/5630> (Erişim Trh: 29.09.2025)
- McCauley, D. ve R. Heffron. (2018). Just Transition: Integrating Climate, Energy and Environmental Justice. *Energy Policy*, 119:1–7.
- McCauley, D.(2023). Just transitions. In: *Theorising Justice*. Bristol University Press, 240–256.
- Newell, P. ve Mulvaney, D.(2013). The political economy of the “just transition”, *The Geographical Journal*, 179 (2): 132–140.
- Newell, P., Srivastava, S., Naess, L.O., Torres, C.G. ve Price, R.(2021). Towards transformative climate justice: an emerging research agenda. University of Sussex. Journal contribution. <https://hdl.handle.net/10779/uos.23482907.v1>
- Nguyen, K. H., ve Leichenko. R.(2022). “Operationalizing Urban Climate Justice: A Case Study of Sunset Park, Brooklyn, New York City.” *Journal of Extreme Events*, vol: 09, no:02 n03, doi:10.1142/S2345737622410044.18 J.J. Brousseau et al.
- Pieraccini, M. (2019). Towards Just Resilience: Representing and Including New Constituencies in Adaptive Governance and Law. *Journal of Environmental Law* 31: 213–234.

- Pucheta, M., Álvarez Alonso, C., ve Silva Sánchez, P. (2021). Just Transition and Workers' Rights in the Global South: The Recent Argentine and Chilean Nationally Determined Contributions. *Sustainability*, 13(17): 9616.
- Ramaswami, A., Pandey, B., Li, Q., Das, K. ve Nagpure, A. (2023). Toward Zero-Carbon Urban Transitions with Health, Climate Resilience, and Equity Co-Benefits: Assessing Nexus Linkages, *Annual Review of Environment and Resources*, 48:81–121
- Raub, K. B., Platter, H., O'Mara, E., Panikkar, B. (2023). Evaluating the Incorporation of Climate Justice Concerns Within Resilience Plans Across Eleven U.S. Coastal Cities. *Journal of Climate Resilience & Climate Justice*, 1: 33–54.
- Sovacool, B.K., Lipson, M.M. ve Chard, R. (2019). Temporality, vulnerability, and energy justice in household low carbon innovations, *Energy Policy*, 12: 495-504.
- Schlosberg, D. (2007). *Defining Environmental Justice: Theories, Movements, and Nature*. Oxford University Press, Oxford, UK.
- Stavis, D. ve Felli. (2015). Global labour unions and just transition to a green Economy, *International Environment Agreements*, 15: 29–43.
- Sultana, F. (2022). Critical climate justice. *The Geographical Journal*, 188(1):118–124.
- Sze, E. ve Yeampierre, J. (2017). Just transition and just green enough: Climate justice, economic development and community resilience. I.W. Curra & T. Hamilto (Eds.), *Just green enough*. Routledge.
- Táíwò, O. O. (2022). *Reconsidering reparations: Worldmaking in the case of climate crisis*. Oxford University Press. <https://books.google.es/books?id=hs-ZzgEACAAJ>
- Trimmel, K.E., Kriechbaum, M., Lazou, R., Brudermann, T. (2024). Between distributive and procedural justice claims: Reframing patterns of discursive resistance against climate action, *Energy Research & Social Science*, 109, <https://doi.org/10.1016/j.erss.2024.103424>
- TUC (2008). *A green and fair future. For a just transition to a low carbon economy*. Touchstone Pamphlet no.3. Trades Unions Congress: London.
- Tyler, T. R., Boeckmann, R. J., Smith, H. J. and Huo, Y. J. (1997). *Social Justice in a Diverse Society*. Routledge, New York, NY.
- UN-DESA (2023). Just transition, CDP Report (E/2023/33), <https://policy.desa.un.org/climate-change-just-transition> (Erişim trh: 11.09.2025).
- Voltolini, F., Balest, J. ve Tomaselli, A. (2025). Climate justice tenants, *Climate Justice What it is and how it relates to other justice concepts and components*, Jessica Balest, Federico Voltolini, Alexandra Tomaselli (eds), Eurac Research Center for Climate Change and Transformation

- Young, I. M. (2002). *Inclusion and Democracy*. Oxford University Press, Oxford, UK
- Walker, B. ve Salt, D. (2006) *Resilience Thinking: Sustaining Ecosystems and People in a Changing World*. Island Press, Washington, D.C.
- Wang,X. ve Lo, K. (2021). Just transition: A conceptual review, *Energy Research & Social Science*, 82, 102291.
- Whyte, K.P.(2011). The Recognition Dimensions of Environmental Justice in Indian Country, *Environmental Justice*, 4(4): 199-205.